

Annibale Ilari, *Antiche Costituzioni del Clero Romano*. U ovom se prilogu raspravlja o dokumentima koji sadržavaju stare povlastice klera grada Rima.

Eva Tea, *Il carteggio Boni-Caròe sui Monumenti Veneziani: 1881-1889*. Ovdje je objavljeno 12 pisama što ih je Giacomo Boni napisao na koncu prošloga stoljeća svome prijatelju W. D. Caròeu o građevinama u Veneciji, na tal., franc. i engl. jeziku.

U 4. svesku objavljeni su ovi prilozi:

Giuseppe Angello, *L'Ordine di Malta a Siracusa nelle vicende degli ultimi epigoni*. U ovom je prilogu objavljeno 30 pisama što su ih na poč. XIX st. pisali posljednji malteški vitezovi iz njihovâ samostana u Sirakuzi, koji je osnovan u XIII st.

Ottorino Montenovesi, *Chiese e monasteri romani. Il monastero della Concezione ai Monti*. Pisac je prikazao osnutak i razvitak samostana rimskih klarisa od g. 1643-1873, zvanih »farnesiane«. Uz prikaz su dodani i najvažniji dokumenti na 15 strana.

Giovanni Mongelli, O. S. B., *Le Abbadesse Mitrata di S. Benedetto di Conversano*. U prvom je dijelu pisac prikazao povijest ženskog benediktinskog samostana u gradu Cupersano, u drugome iznosi i brani pojedine samostanske povlastice, a u trećem napose raspravlja o redovitoj jurisdikciji (*ordinaria iurisdictione*) koja je podijeljena tamošnjim abatisama, što je inače neobično kod katoličkih redovnica.

Pio Pecchiai, *I diritti dell' Italia alla Trinità dei Monti a Roma*. U ovoj raspravi pisac dokazuje da rimski franjevački samostan s. Trojstva dei Monti pripada talijanskim a ne francuskim redovnicima, kako to tvrde neki francuski pisci.

Na kraju pojedinih svezaka dolaze recenzije ponajviše novijih povijesnih djela talijanskih i drugih.

Dr Josip Buturac

SZÁZADOK

Glasiło Historijskog društva Mađarske

1/1959, Budapest

Ovaj broj posvećen je 40-godišnjici Mađarske Sovjetske Republike (MSR).

U članku pod naslovom »Historijsko značenje MSR« Nemes Dezső daje prikaz nastajanja i propasti Mađarske S. R. Autor najprije govori o historijskim okolnostima pod kojima dolazi do stvaranja MSR. Prije vojničkog sloma Austro-Ugarske dolazi u Mađarskoj do velikih demonstracija, štrajkova, masovnih mitinga kojima se zahtijevalo okončanje rata. Studenog 1918, pošto je 31. X 1918. izvršena u Mađarskoj buržoasko-demokratska revolucija, oformljena je KP Mađarske. Socijal-demokrati, koji nisu imali široku podršku narodnih masa, bili su nakon zahtjeva antantinih vojnih snaga da se mađarske trupe povuku dalje u unutrašnjost svoje zemlje prisiljeni predati vlast komunistima uz uvjet da s njima suraduju (21. III 1919).

Građanska demokratska revolucija dala je narodu politička prava, privela je kraju prekid s Austrijom, ali je bila, kako kaže autor, nesposobna obraniti nacionalnu nezavisnost u odnosu prema pobjedonosnim snagama Antante! To, uostalom, nastavlja autor, nije ni bila u mogućnosti učiniti, jer je tražila podršku onih imperijalističkih snaga koje su po pravu pobjednika, snagom oružja, podvrgle Mađarsku svojoj vlasti.

Izvršenje socijalističke revolucije u Mađarskoj zahtijevao je historijski razvoj, kaže doslovno autor. Krizu kapitalističkog pokreta produbio je imperijalistički rat

i vojni poraz. Revolucija je najprije likvidirala Monarhiju, zatim buržoaziju, a s njom zajedno lišila je veleposjednike ekonomske i političke vlasti: demokratska revolucija prerasla je u socijalističku.

Autor dalje govori o griješkama koje je počinilo tadašnje partijsko rukovodstvo (agrarno pitanje, »nepotrebno« povlačenje mađarske revolucionarne vojske iz Slovačke!). Uprkos svim griješkama koje su počinjene u toku četveromjesečne diktature proletarijata ipak, naglašava Nemes Dezsö, činjenica je — a u tome i jest po autorovom mišljenju historijsko značenje Mađarske Sovjetske Republike — da je ona izvršila revolucionarnu preobrazbu društva i započela stvaranje socijalističkog društva.

U odjeljku gdje govori o stavu antantinih vojnika prema MSR posebno se osvrtiće na srpsku vojsku. 11. travnja srpski vojnici napustili su dotada čuveni novo-segetski most. Nakon toga dio svojeg oružja spalili su na lomači, a drugi dio pobacali u Tisu. U Segedinu su zajedno s mađarskim radnicima demonstrirali naglašavajući potrebu da i u Srbiji treba stvoriti »pravu narodnu vlast«. Na njihova napuštena mjesta dolazi francuska vojska. U izvještaju o navedenoj neposlušnosti srpske vojske, koji navodi autor članka, kaže se dalje da se srpski vojnici povlače samovoljno s demarkacione linije. U Pečuhu se srpski vojnici bratime s mađarskim štrajkašima proleterima. 200 srpskih vojnika, poslanih protiv rudara štrajkaša, otkazuju poslušnost: »odbacili su oružje i izjavili da ne žele biti ubojice svoje vlastite braće. Navedenih 200 vojnika odmah je sprovedeno u Osijek« — završava se u izvještaju.

Slično je stanje i u ostalim vojskama. U redovima Crvene vojske MSR sudjeluju Rusi (bivši ratni zarobljenici), Talijani (radnici koje je zatekao rat u Mađarskoj, kao i zarobljenici bivše Austro-Ugarske Monarhije), Austrijanci pod vodstvom Lea Rotziegela, jednog od osnivača austrijske KP, Slovaci, Rumunji, Poljaci, Jugoslaveni pod vodstvom Ivana Matuzovića (»Matusevics«!).

Autor u toku svog izlaganja često upoređuje revoluciju od 21. III 1919. s onom od godine 1848/49. i buržoasko-demokratskom od oktobra 1918; to naročito čini kada govori o problemu nacionalnog pitanja. Naglašava svoje mišljenje da je tek za vrijeme MSR, uspješno riješeno nacionalno pitanje.

Arató Endre, poznavalac čehoslovačke povijesti u svom prikazu »Suradnja mađarskih, čeških i slovačkih radnika u vrijeme revolucionarnog poleta nakon Oktobra (1919—1920)« daje pregled međusobnih odnosa radnika Mađarske, Češke i Slovačke. Na pitanje, koji su razlozi da je MSR imala veći utjecaj na Slovačku nego na Češku, autor tvrdi da je jedan od glavnih razloga suradnja između slovačkog i mađarskog radništva tokom prošlih desetljeća u raznim radničkim organizacijama. Zatim, nastavlja autor, Slovačka većim dijelom graniči s Mađarskom. Utjecaj je osim toga pojačan i sličnim ekonomsko-društvenim prilikama Slovačke i Mađarske za razliku od Češke, gdje je, prema autorovim riječima, narod živio u povoljnijim uvjetima. Osim toga, nastavlja autor, nacionalni je osjećaj u Čeha bio mnogo jači nego u Slovaka, što da je utjecalo i na češke radnike u negativnom smislu! Presudnu je ulogu, tvrdi autor, odigrao i Masaryk čiji je upliv na narodne mase bio vrlo jak, dok da u Slovačkoj nema u to doba buržoaskog državnika tolike popularnosti.

Kada autor govori o razlici između Mađarske i Čehoslovačke, ističe da u Čehoslovačkoj nema jedinstvene KP koja bi ujedinila revolucionarna nastojanja te dvije zemlje i povela ih u borbu za socijalizam. Baš taj nedostatak jedne revolucionarne partije jedna je od najvećih razlika između Mađarske i Čehoslovačke, ističe Arató.

U Češkoj je bilo dosta mađarskih radničkih kolonija, a u Budimpešti je živjelo mnogo Čeha i Slovaka. Ti su radnici u vrijeme koje je shjedilo neposredno iza Oktobra bili osnova za mađarsko-čehoslovačku suradnju. Nakon osnivanja socijal-demo-

kratskih partija, koje su se više-manje istovremeno pojavile u Mađarskoj i u Čehoslovačkoj, nijedna od njih nije shvatila problem nacionalnog pitanja. To dovodi do proturječja između dva radnička pokreta. Buržoazija uspijeva velik dio radništva skrenuti s revolucionarnog puta. Buržoaska revolucija u Češkoj ne prerasta u socijalističku revoluciju. Lijevo krilo socijal-demokrata u Češkoj dolazi do značajnije uloge kada je u Mađarskoj već oformljena KP. Mađarsko-češka suradnja dolazi do izražaja u Rusiji kada se i češka i mađarska KP (sekcije u Rusiji) bori za pridobivanje mađarskih i čeških zarobljenika za stvar socijalizma. Suradnja dolazi osim toga do izražaja i u zajedničkoj borbi Mađara i Čeha protiv intervencionista u Rusiji. (Ne smije se zaboraviti da je bilo dosta Čeha i na strani kontrarevolucije, što ima posebnih razloga).

Nakon proglašavanja MSR češka buržoazija i vodstvo socijaldemokrata u zajednici s mađarskim emigrantima kontrarevolucionarima pojačali su antisocijalističku propagandu. Za vrijeme te kontrarevolucionarne djelatnosti mađarske i češke buržoazije, nastavlja Arató, problem neriješenog nacionalnog pitanja samo je privremeno bio potisnut u pozadinu da se nakon sloma MSR rasplamsa i uoči II svjetskog rata dosegne vrhunac.

Osim ova dva priloga zanimljiv je članak (u ovom broju »Századoka« objavljen je samo njegov I dio) Ránki Györgya: »Podaci o mađarskoj vanjskoj politici u vrijeme agresije protiv Čehoslovačke (1937—1939)« pisan na temelju arhivskog materijala ministarstva vanjskih poslova Njemačke i Engleske.

U vezi s proslavom 40-godišnjice MSR Pálményi Ervin daje jednim manjim prikazom pregled kulturne politike MSR, a Siklós András nam kritički prikazuje mađarsku historiografiju koja se tiče problema MSR. Obuhvatio je razdoblje od 1919-1945.

Povodom proslave 40-godišnjice građansko-demokratske revolucije u Mađarskoj mjeseca oktobra 1918. Zsigmund László održao je na svečanoj sjednici predavanje pod naslovom »Slom Austro-Ugarske Monarhije i međunarodni odnosi«. To je predavanje također štampano u ovom broju Századoka, posvećeno obljetnici MSR. Spomenuti je članak temeljen na stranoj (engleskoj, njemačkoj i francuskoj) i na mađarskoj literaturi.

U svemu, ovaj svezak časopisa »Századok« zanimljivog je sadržaja. No, što se tiče ocjene MSR trebat će još dosta rada prije svega na prikupljanju historijske dokumentacije, i to ne samo iz mađarskih arhiva. Bez toga se ne može dati solidna naučna ocjena MSR. Isto vrijedi i za odnos radnih masa susjednih zemalja prema MSR, i to svih susjednih zemalja. Zatim, i u interpretaciji treba prevladati još dosta starih slabosti.

Ivan Meden

A MAGYR MUNKÁSMOZGALOM TÖRTÉNETÉNEK VÁLOGATOTT DOKUMENTUMAI 1917 NOVEMBER 7 — 1919 MARCHIUS 21

(Izabrani dokumenti iz historije mađarskog radničkog pokreta). Budapest 1956.

Institut za historiju komunističke partije Mađarske u spomenutom izboru obuhvatio je razdoblje od 7. XI 1917 - 21. III 1919. Tu su zastupljeni uglavnom lijevo orijentirani novinski članci, leci, izvaci iz raznih propagandnih brošura kao i arhivski materijal koji je pohranjen u Institutu za radnički pokret Mađarske.